

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПЛАН ЗА 2026 – 2028 Г. НА ИНСТИТУТА ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

Академични речници на българския език

Проект: Речник на българския език

Звено: Секция за българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2024 – 2026 г., удължен до декември 2027 г. с протокол на НС№ 6 от 24.03.2026 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Надежда Костова

Участници: проф. д-р Диана Благоева, проф. д-р Сия Колковска, доц. д-р Цветелина Георгиева, доц. д-р Надежда Костова, гл. ас. д-р Ванина Сумрова, гл. ас. д-р Атанаска Атанасова, гл. ас. д-р Михаела Кузмова, фил. спец. Светломира Манова, ас. д-р Деян Драганов; доц. д-р Кристияна Симеонова (Секция за терминология и терминография) (от 2026 г.), гл. ас. д-р Екатерина Петкова (Секция по българска терминология и терминография) (от 2026 г.) и гл. ас. д-р Миглена Михайлова-Паланска (Секция по българска терминология и терминография) (от 2026 г.)

Анотация: Основна задача на проекта *Речник на българския език* е разработването на поредните токове от многотомния академичен тълковен речник. Речникът има за цел да представи максимално пълно лексикалното богатство на българския език в неговото стилистично и функционално разнообразие (книжовна лексика, диалектна лексика, регистрирана в публикуваното народно творчество и художествената литература, терминологична лексика от различни научни области и т.н.). Хронологичната рамка на лексикографското описание включва периода от първата четвърт на 19. век до наши дни. Във връзка с това Речникът отразява динамиката в българското словно богатство – наред с лексиката от съвременния активен речников състав се включва и остаряла и остаряваща лексика, както и лексика, навлязла в езика в най-ново време. Широко се отразява и фразеологичното богатство на езика. Речникът е ценен справочник за много широк кръг ползватели, както и източник на езиков материал за научни изследвания на българския език, за съпоставителни изследвания и за съставяне на различни видове други речници. Проектът се отнася към приоритетната област в изследванията на Института за български език *Академични речници на българския език*.

Резултати: том XVIII от „Речник на българския език“

Проект: Български етимологичен речник

Звено: Секция за българска етимология

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2024 – 2026 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Христина Дейкова

Участници: доц. д-р Христина Дейкова, гл. ас. д-р Симеон Стефанов, гл. ас. д-р Красимира Фучеджиева, Мария Гарова

Анотация: „Българският етимологичен речник“ е единственото по рода си у нас научно изследване за произхода на българската лексика от всички краища на българското езиково землище. В него се изяснява домашният или чуждоезиковият произход на широки пластове от речниковия състав на българския език, като се разкриват връзките на българския език и българския народ с други езици и народи – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски, от най-древни времена до днес. Чрез етимологичните изследвания на българския език се хвърля светлина с езикови средства върху генезиса на българския народ, върху неговата материална и духовна култура през вековете и върху историята му. Целите и резултатите от научноизследователската дейност по проекта са пряко свързани с изучаването и съхраняването на българското културноисторическо наследство. „Българският етимологичен речник“ има както фундаментално научно, така и научноприложно значение и се ползва от много други хуманитарни научни направления, от различни образователни и културни институции. Многоотомният лексикографски труд се разработва в рамките на две от приоритетните направления на Института за български език – *Академични речници на българския език* и *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: част от т. IX от „Български етимологичен речник“.

Проект: **Речник на лингвистичните термини в българския език (разширение и допълнение)**

Звено: Секция по българска терминология и терминография

Вид на проекта: колективен

Срок: 2026 г. – 2028 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководители: чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Попова, доц. д-р Кристияна Симеонова

Участници: чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Попова, доц. д-р Кристияна Симеонова, доц. д-р Борислав Попов, гл. ас. д-р Екатерина Петкова, гл. ас. д-р Миглена Михайлова-Паланска

Анотация: Целта на проекта е да представи българската терминология в областта на езикознанието. В Речника ще бъдат включени термини от областите общо и приложно езикознание, фонетика, морфология, словообразуване, лексикология, лексикография, терминология, терминография, фразеология, синтаксис, етимология, история на езика, ономастика, етнолингвистика, диалектология, компютърна лингвистика, текстоллингвистика, социоллингвистика, психоллингвистика и др. Концепцията за терминографската обработка на материала позволява да бъде отразена най-отличителната черта на терминологията – нейният системен характер, чиито два аспекта (понятийно-семантичният и лексикалносемантичният) се представят както на

микроравнище (в отделната речникова статия), така и на макроравнище (в рамките на целия речник). За изпълнение на поставената цел в работата ще бъдат използвани: системният подход към терминологията; съчетание на семасиологичен и ономасиологичен подход. Речникът е предназначен за студенти и специалисти в отделните области на езикознанието, но също така може да бъде използван и от най-широки кръгове от българското общество. Проектът се отнася към приоритетното направление в изследванията на Института за български език *Академични речници на българския език*.

Резултати: речник на лингвистичните термини в българския език.

Проект: Български топонимен речник

Звено: Секция по ономастика

Срок: 2024 – 2026 г.

Вид на проекта: колективен, национален

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова, доц. д-р Мая Влахова-Ангелова (от февруари 2026 г.)

Участници: проф. д.ф.н. Анна Чолева-Димитрова, доц. д-р Мая Влахова-Ангелова, гл. ас. д-р Надежда Данчева

Анотация: Целта на проекта е създаването на еднотомен топонимен речник, който ще включва селищни, местностни, водни имена, както и някои названия на културноисторически обекти с национално значение, намиращи се в сегашните граници на България. Речникът е ориентиран към актуалното състояние на онимната ни система, но представя и стари записи и варианти на имената, ако има такива (главно за селищните имена). Речникът ще служи и като справочник за правописа и изговора на топонимите, тъй като ще посочва официално приетото – стандартизирано название, изписвано според книжовните норми и с ударение. Включени са имена на обекти с национално значение, а само в някои отделни случаи – и с регионално. Етимологичният анализ на имената е основна част на речниковата статия. Топонимите, които имат повече от една етимология, са разглеждани по-подробно, като се изброяват най-приемливите тълкувания. Сравнителен материал от чужди ономастични системи се привежда при по-трудните за етимологизиране имена. Проектът се отнася към две от приоритетните научни направления на Института за български език: *Академични речници на българския език* и *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: топонимен речник, статии и/или студии.

Проект: Терминологичен речник по етнолингвистика и лингвокултурология

Звено: Секция за етнолингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: юли 2025 – юли 2028 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Йоанна Кирилова

Участници: проф. д-р Мария Китанова, доц. д-р Йоанна Кирилова, гл. ас. д-р Цветелина Ангелова, гл. ас. д-р Теодора Кръстева, ас. д-р Робертино Стоилов

Анотация: Етнолингвистичната лексикография е едно от важните направления в Секцията за етнолингвистика. Терминологичният речник е възможност да бъде предложена систематизирана характеристика на възникналите в последните години школи и направления, обвързани с етнолингвистиката в най-широк смисъл; компактно и кратко да бъдат дефинирани термините, свързани с представяното терминологично поле. Речникът ще бъде съставен на азбучен принцип. При оформянето на речниковите статии ще бъде използван семасиологичният подход. Спецификата на отделните речникови статии ще се определя от все още неустановения характер на голяма част от термините. В зависимост от същността на съответния термин, в речниковата статия той може да бъде представен или само с кратка дефиниция, или и с допълнителна информация, отнасяща се до съдържанието на термина. Така речникът има тенденцията да придобие и енциклопедичен характер. Проектът се отнася към приоритетното направление в изследванията на Института за български език *Академични речници на българския език*.

Резултати: терминологичен речник.

Теоретични езиковедски изследвания

-

Проект: Онтология на предикатите за действие – лингвистично моделиране с фокус върху българския език

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: декември 2023 – декември 2026 г., удължен до 3 май 2027 г. с Протокол № 23 на Научния съвет на Института за български език, проведено на 26 ноември 2025 г.

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“

Ръководител: проф. д-р Светла Коева

Участници: проф. д-р Светла Коева, проф. д.ф.н. Максим Стаменов, доц. д-р Цветана Димитрова (Секция по общо и сравнително езикознание), гл. ас. д-р Валентина Стефанова, гл. ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл. ас. д-р Христина Кукова (Секция по общо и сравнително езикознание), гл. ас. д-р Ивелина Стоянова, докторант Димитър Христов; проф. д-р Йовка Тишева, доц. д-р Марина Джонова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), проф. д-р Илиана Кърпова (Университет Ка’Фоскари във Венеция), проф. д.ф.н. Елена Иванова (Санктпетербургски държавен университет), д-р Виктория Петрова-Любенова (външен сътрудник), д-р Георги Джумайов (външен сътрудник)

Анотация: Проектът е насочен към комплексно семантично описание и типологизация на предикатите за действие, изследване на моделите при синтактичната им реализация и установяване на набора от семантични и граматични характеристики, които ги отличават. Абстрактното онтологично описание ще позволи да се демонстрират и съпоставят особеностите на концептуализацията, лексикализацията и граматикализацията при изразяването на действие в български и други езици (английски, руски и италиански). Проектът ще допринесе за изясняване на характера на предикативността и нейните прояви с оглед на съвременното състояние на българския език и ще даде възможност за задълбочено изследване поотделно и в съпоставка с други езици (английски, руски и италиански) на семантичните и синтактичните конструкции за изразяване на различните типове действия. Абстрактният онтологичен модел на предикатите за действие, базиран на съвкупност от семантични диференциращи признаци и в контекста на останалите типове предикати, ще има универсален и до голяма степен езиково независим характер, следователно предвидените фундаментални научни изследвания ще бъдат приложими и за други езици, което увеличава актуалността и значимостта им. Проектът се разработва в рамките на приоритетното направление на Института за български език *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: тематично свързани студии и/или статии; база от данни с примери, илюстриращи предикати и предикативи за действие в български, руски, английски и италиански; колективна монография.

Проект: Функционални аспекти на съвременната лексика (българско-полска съпоставка)

Звено: Секция за българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, международен

Партньор: Институт по славистика при Полската академия на науките

Срок: 2026 – 2027 г.

Финансиране: по двустранни спогодби на БАН

Ръководител: проф. д-р Диана Благоева

Участници: проф. д-р Диана Благоева (Секция за българска лексикология и лексикография), проф. д-р Светла Коева (Секция по компютърна лингвистика), гл. ас. д-р Екатерина Петкова (Секция за терминология и терминография), проф. хаб. д-р Петър Сотиров (външен сътрудник, Университет „Мария Кюри-Склодовска“, Люблин), проф. хаб. д-р Йоанна Сатола-Сташкова (външен сътрудник, Академия по икономически и хуманитарни науки, Лодз); от полска страна: д-р Якуб Банасяк (ръководител), проф. хаб. д-р Роман Рошко, д-р Павел Ковалски, д-р Марчин Фастин, д-р Роман Тимошук

Анотация: Проектът е насочен към сравнително изследване на функционирането на някои типове етнокултурно маркирана лексика, както и на специализирана и абстрактна лексика в съвременни български и полски художествени текстове, като

фокусът на изследването е върху проблемите, възникващи при междуезиковия превод на този тип лексикални единици. Емпирична база на изследването са произведенията на двама съвременни автори с международно признание – Олга Токарчук и Георги Господинов, и преводите на тези произведения на български (съответно – полски) език. Резултатите от изследването, в частност формулирането на изводи относно успешността и адекватността на преводаческите подходи и техники в контекста на съвременната транслатология, могат да намерят и практическо приложение с оглед на усъвършенстване на преводаческата практика. Проектът се отнася към приоритетните области в изследванията на Института за български език *Академични речници на българския език* и *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: цикъл тематично свързани студии и статии.

Езикова култура

Проект: **Езикова култура и езикова политика. Употреба на главни и малки букви: актуална писмена практика и нормативни проблеми)**

Звено: Секция за съвременен български език

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2024 – 2026 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Милен Томов

Участници: доц. д-р Милен Томов, проф. д-р Руска Станчева, доц. д-р Татяна Александрова, гл. ас. д-р Илиана Кунева, гл. ас. д-р Жанета Златева, гл. ас. д-р Илиана Стоилова, гл. ас. д-р Николай Паскалев (от октомври 2025 г.), ас. д-р Александър Георгиев, Мила Микова (редовен докторант), Малина Стойчева

Анотация: Основната цел на проекта „Езикова култура и езикова политика“ е да се оптимизира кодификаторската и консултантската дейност на Института за български език, а оттам и да се създадат по-добри условия за поддържане на стабилността на книжовния език в неговата устна и писмена форма с оглед пълноценното му функциониране като официален. Настоящият проект си поставя по-конкретно следните цели: да се изследва съвременното състояние на практиката за употреба на главни и малки букви; да се идентифицират причините за затрудненията при прилагането на правописните правила в този нормативен сегмент; да се направи преглед и оценка на състоянието на кодификацията в тази област с оглед на повишаването на нейната ефективност. Обществената значимост на проекта се изразява в оптимизирането на кодификаторската и консултантската дейност на Института за български език като водеща институция в областта на кодификацията, а оттам и подпомагане на книжовноезиковата практика на цялото българско общество. Методите включват наблюдения в корпуси и в текстове от интернет в различни тематични области, както и анкетно проучване за установяване на степента на познаването на правилата и на

отделни проблемни случаи; нагласи към възможни правописни промени и др. Изследователската част на проекта ще се реализира паралелно с научноприложна дейност в областта на езиковата култура и езиковото консултиране: ежедневно дежурство в Службата за езикови справки и изготвяне на отговори на реални потребителски въпроси, постъпващи по различни канали; изработване на експертни становища; научнопопулярни публикации, медийни изяви и др. В рамките на Проекта се работи по темата „Значения на деминутивите в съвременния български език“ с изпълнител гл. ас. д-р Николай Паскалев (октомври 2025 – октомври 2026 г.), приета с Протокол № 19 на Научния съвет на Института за български език от 13 октомври 2025 г. Проектът е ориентиран към две от приоритетните направления в изследователската дейност на Института: *Езикова култура* и *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: тематично свързани студии и статии; монография; езикови консултации.

Проект: Обогаляване на платформата БЕРОН със съдържание и функционалности (езикови ресурси с нормативен характер като онлайн уеббазирана система)

Звено: Секция за съвременен български език

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 1 ноември 2024 – 30 април 2027 г.

Финансиране: Министерство на образованието и науката (Постановление № 3 на Министерски съвет от 10.01.2020 г., изм. с Постановление № 71 на Министерски съвет от 05.03.2021 г. за създаване и функциониране на Механизъм за възлагането и изпълнението на научни консултации от БАН; договор Д01-186/17.10.2024 г. г. между МОН и ИБЕ на БАН)

Ръководител: проф. д-р Руска Станчева

Участници: проф. д-р Руска Станчева, доц. д-р Татяна Александрова, доц. д-р Милен Томов, гл. ас. д-р Илияна Кунева, гл. ас. д-р Жанета Златева, гл. ас. д-р Лора Желева, гл. ас. д-р Илиана Стоилова, гл. ас. д-р Николай Паскалев (от март 2026 г.), ас. Александър Георгиев, Малина Стойчева, Мила Микова (редовен докторант) (от 2026 г.); проф. д-р Диана Благоева (Секция за българска лексикология и лексикография), проф. д-р Сия Колковска (Секция за българска лексикология и лексикография), доц. д-р Надежда Костова (Секция за българска лексикология и лексикография), доц. д-р Цветелина Георгиева (Секция за българска лексикология и лексикография), доц. д-р Георги Митринов (Секция за история на българския език) (от 2026 г.), гл. ас. д-р Явор Иванов (Секция за история на българския език) (от 2026 г.)

Анотация: Проектът предвижда обогатяване и надграждане на съществуващото в платформата БЕРОН съдържание с нормативен характер за съвременния българския книжовен език, включително: добавяне на нови лексеми с речникова статия в модела на вече съществуващите речникови статии; обогатяване с информация с нормативен характер за употребата на лексемите от словника под формата на лесно приложими инструкции за употребата на търсената от потребителя лексема (с правописни,

правоговорни, лексикални и граматични особености); обогатяване с илюстративен материал за употребата на част от лексемите в словника; идентифициране на форми на лексеми с разколебан в употребата правоговор и запис на изговора им. Ще бъде разработен подходящ метаезик за разпространяване на кодифицираните норми до широк кръг потребители. Проектът се отнася към две от приоритетните научни направления на Института за български език: *Езикова култура* и *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.

Резултати: обогатяване на езиковите ресурси в платформата БЕРОН.

Проект: Написаното остава. Пиши правилно!

Звено: всички секции на Института за български език

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2025 – 2027 г.

Финансиране: бюджетна субсидия, Министерство на образованието и науката (проект „Развитие на дейностите и обогатяване на ресурсите в подкрепа на изследователските подходи в обучението по български език“ (18.09.2024 – 18.09.2025 г.) по Национална научна програма „Образование с наука“)

Ръководител: проф. д-р Светла Коева; гл. ас. д-р Светлозара Лесева

Участници: проф. д-р Светла Коева, проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Сия Колковска, проф. д-р Лучия Антонова-Василева, доц. д-р Мая Влахова, доц. д-р Илияна Гаравалова, доц. д-р Милен Томов, доц. д-р Калина Мичева-Пейчева, доц. д-р Йоанна Кирилова, доц. д-р Надежда Костова, доц. д-р Цветелина Георгиева, доц. д-р Кристияна Симеонова (от март 2026 г.), доц. д-р Ваня Мичева, доц. д-р Иван Держански (Институт по математика и информатика при БАН), гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева, гл. ас. д-р Атанаска Атанасова, гл. ас. д-р Илияна Кунева, гл. ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл. ас. д-р Симеон Стефанов, гл. ас. д-р Валентина Стефанова, гл. ас. д-р Надежда Данчева, гл. ас. д-р Жанета Златева, гл. ас. д-р Лора Желева, гл. ас. д-р Теодора Кръстева, гл. ас. д-р Христина Кукова, гл. ас. д-р Ивелина Стоянова, гл. ас. д-р Цветелина Ангелова, гл. ас. д-р Михаела Москова, гл. ас. д-р Михаела Кузмова, гл. ас. д-р Ванина Сумрова, гл. ас. д-р Явор Иванов, гл. ас. д-р Миглена Михайлова-Паланска (от ноември 2025 г.), гл. ас. д-р Красимира Фучеджиева, гл. ас. д-р Олена Сирук (Институт по математика и информатика при БАН), гл. ас. д-р Росица Декова (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“), ас. д-р Александър Георгиев, ас. д-р Робертино Стоилов, ас. д-р Деян Драганов (от ноември 2025 г.), Димитър Христов (докторант), Малина Стойчева

Анотация: Проектът „Написаното остава. Пиши правилно!“ се реализира в рамките на едноименната дългогодишна инициатива на Института за български език, която си поставя за цел да подкрепя правилната употреба на българския език и повишаването на грамотността и езиковата компетентност сред българите. Основната цел на проекта е подпомагане на българските учители и ученици за преминаване към качествено ново

обучение, при което учениците анализират и изследват в процеса на усвояване на знания, като развиват способностите си за творческо мислене. Задачите включват пряка работа с учителите с цел подпомагане на обучение; разработване, използване и разпространение на разнообразно образователно съдържание, свързано с изучаването на български език' осъществяване на пряка работа с талантиливи ученици с цел надграждане на уменията им за самостоятелно мислене и достигане до знание; популяризиране на дейността на Института за български език. Проектът е ориентиран към две от приоритетните направления в изследователската дейност на Института: *Езикова култура* и *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка*.
Резултати: езикови ресурси, достъпни в интернет; тематично свързани статии/студии.

Езиково културноисторическо наследство на българите

Проект: **Интерактивен езиков ландшафт – кулинарни изоглоси и ареали (Диалектен кулинарен атлас)**

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен

Срок на проекта: 2026 – 2029 г.

Финансиране на проекта: Фонд „Научни изследвания“

Ръководител: проф. д-р Ана Кочева, доц. д-р Кирил Кирилов

Участници: проф. д-р Ана Кочева, доц. д-р Илияна Гаравалова, доц. д-р Кирил Първанов, доц. д-р Радослав Цонев, гл. ас. д-р Маргарита Котева, гл. ас. д-р Катерина Ушева, гл. ас. д-р Светлана Георгиева, гл. ас. д-р Олга Колот, д-р Ивана Давитков

Анотация: Проектът представлява оригинално научно-приложно изследване – първият интерактивен електронен лингвистичен атлас с иновативно изоглосно картографиране. Основната задача на проекта е извършване на цялостно комплексно лингвогеографско изследване на кулинарната лексика в българските народни говори. С изоглосното картографиране ще се достигне до най-значимата точка в лингвогеографията, защото то обобщава всички данни от „точкови“ и „ареални“ атласи и ще се утвърди мястото на България като водещ геолингвистичен център не само в европейски, но и в световен план. Чрез него ще бъде доказана генетичната връзка на кулинарните названия в българския езиков ландшафт. Този лингвогеографски интерактивен проект е с важно национално значение за отстояване на границите на българската езикова територия и за разкриване на българския генезис на лексикалните явления. Той ще бъде първото цялостно научно-приложно лингвогеографско изследване на кулинарната лексика, която отразява традиционната народна култура на българина. Полученият краен продукт ще намери широко приложение в науката, образованието, етнолингвистиката, културологията, кулинарния туризъм, рекламата и др. и ще бъде в полза на редица държавни институции. Проектът се разработва в рамките на приоритетното

направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: електронен лингвистичен атлас; тематично свързани статии/студии.

Проект: Културната идентичност на банатските българи и българската католическа книжнина

Звено: Секция за история на българския език

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2023 – май 2026 г.

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“

Ръководител: гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева

Участници: гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева, проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, проф. д-р Лучия Антонова-Василева (Секция по българска диалектология и лингвистична география), доц. д-р Калина Мичева-Пейчева, гл. ас. д-р Явор Иванов; докторант Светлана Караджова (Институт за литература при БАН)

Анотация: Основната цел на проекта е да се проследят връзките между езика на банатските българи и езика на българите католици, живеещи в България, за да се впише банатската книжнина в общия исторически развой на книжнината на българите католици. Проектът предвижда провеждане на нови теренни диалектоложки и етнолингвистични проучвания сред банатските българи, живеещи в Румъния, за установяване на актуалното състояние на техния говор, както и към сравнение с наличните до момента диалектоложки данни. Ще бъдат търсени сходства на фонетично, морфологично и лексикално ниво, като за целта ще бъде обработен събраният на терен материал, както и ще бъде експерпиран и анализиран материал от печатната книжнина на банатския български език. Ще бъдат дадени насоки за изучаването на т. нар. „палкенски“ език, както и ще бъде съставено кратко учебно помагало за началния етап на обучение с текстове и упражнения за четене и писане. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: тематично свързани статии/студии, сборник със студии и статии, христоматия, буквар, корпус със записи.

Проект: Споделеното наследство: ръкописи на кирилица и латиница (XV–XVIII в.) от двете страни на Дунава и техният език

Звено: Секция за история на българския език

Вид на проекта: колективен, международен с партньор Институт за лингвистика „Й. Йордан – Ал. Росети“ на Румънската академия

Срок: 2026 – 2028 г.

Финансиране: по двустранна спогодба на БАН

Ръководител: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова

Участници: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, доц. д-р Калина Мичева-Пейчева, гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева, гл. ас. д-р Татяна Брага, гл. ас. д-р Явор Иванов

Анотация: Проектът си поставя за основна цел да допълни картината на пътуващите ръкописи в контактната зона от двете страни на Дунава в епохата на османското владичество, като се проследи как са представени добре познатите релации, чрез които може да се опише книжовният процес: ктитори–книжовници, създатели–адресат/потребител; основен текст–паратекстове; културен код–културна памет. Изхожда се от работната хипотеза, че това са модели на общуване, които осигуряват културната комуникация в изследвания период чрез спецификата на книжовното и езиковото многообразие.

Резултати: статии и/или студии.

Проект: Кирило-Методиевата традиция, език и култура сред словаците, българите и сърбите

Звено: Секция за история на българския език

Вид на проекта: Колективен, международен проект в партньорство Университета „Ян Коменски“, Братислава и с Института за сръбски език към Сръбската академия на науките и изкуствата

Срок: август 2025 – август 2027 г.

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“, съгласно договор КП-06 ДУНАВ / 1

Ръководител: доц. д-р Калина Мичева-Пейчева

Участници: доц. д-р Калина Мичева-Пейчева, проф. д.ф.н. Марияна Цибранска, гл.ас. д-р Магдалена Абаджиева

Анотация: Подчертаната актуалност на изследването се корени във факта, че в условията на глобализация непрекъснато се налага да се анализират и допълват с нови факти съществуващите знания за интердисциплинарно възприемане на езика не само като средство за общуване, но и като източник на културна памет за дадена езикова общност. Лингвокултурологичните изследвания на екипа от трите партньорски организации осигуряват познаването на културната комуникация, която започва с мисията на Кирил и Методий в Средния Дунав. Тази мисия поставя основите на съвременния аксиологичен дискурс за развитието на европейската култура, основан на разнообразието в езиково и културно отношение. Най-важната изследователска цел на проекта е да се интерпретират основните езикови източници за културна идентификация и да се анализират в контекста на единство в многообразието и на процесите на историко-културната и религиозната идентичност и памет в Среднодунавския център на славяно-европейската култура като продължение и на Кирило-Методиевата идентичност. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: статии и студии в тематични сборници; цикъл сборници от конференции.

Проект: Италиански свещеници в българските земи през XIX в.: лексикографска и културна дейност

Звено: Секция за история на българския език

Вид на проекта: колективен, международен с Института за изготвяне на италиански речник, Флоренция, Италия

Срок: 2026 – 2028 г.

Финансиране: по двустранна спогодба на БАН

Ръководител: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова

Участници: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, доц. д-р Калина Мичева-Пейчева, гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева

Анотация: Проектът цели да събере нови данни за третия етап от историята на католическата дейност в южните български земи, белязан от усърдието на италиански свещеници от ордена на капуцините да се доближат до местното население и да се грижат за неговото духовно и религиозно израстване. Това те постигат чрез създаване на оригинални и преводни произведения на народен български език с широко жанрово разнообразие: религиозна книжнина, нравоучителни съчинения, догматически и историографски трудове, включително граматика и речници. Капуцините са продължители на книжовната традиция, установена сред павликянското население от южните български преди тяхното пристигане с произведенията на Петър Ковачев Царски и Павел Гайдаджийски Дуванлията.

Резултати: тематично свързани студии и статии; дигитализиран речник; електронен корпус на конфесионална лексика от книжнината на българите католици.

Проект: Бесарабски и банатски българи: език, идентичност и културна памет извън националните граници

Звено: Секция за история на българския език

Вид на проекта: колективен

Срок: декември 2025 – 2027 г.

Ръководител: гл. ас. д-р. Татяна Брага

Финансиране: Фонд „Научни изследвания“ съгласно договор КП-06-М 100/1

Участници: гл. ас. д-р Татяна Брага, гл. ас. д-р Олга Колот, д-р Светлана Караджова, Институт за литература, БАН и Алесия Руоло – студентка, университет в Палермо, Италия

Анотация: Настоящият проект изследва културната и езиковата идентичност на българските общности в Бесарабия и Банат – две устойчиви исторически диаспори, които представляват значима част от нематериалното културно наследство на България, съхранено извън нейните национални граници. Основната цел на проекта е да се анализира динамиката на българската идентичност в трансграничен контекст чрез

изследване на езиковите практики, културната памет и механизмите за тяхното предаване, трансформация и съхранение. Фокусът е насочен към събирането и систематизирането на езиков, литературен, антропонимен и диалектен материал от двете общности, анализ на езикова промяна, локални наративи и елементи на културната идентичност.

Резултати: монография, сборник, статии и студии

Проект: Тълковната лексикография в България и Сърбия – минало, настояще и бъдеще

Звено: Секция по българска лексикология и лексикография

Вид на проекта: колективен, международен с партньор Института за сръбски език на САНИ

Срок: 2026 – 2028 г.

Финансиране: по двустранна спогодба на БАН

Ръководител: доц. д-р Цветелина Георгиева

Участници: доц. д-р Цветелина Георгиева, доц. д-р Надежда Костова, ас. д-р Деян Драганов; от сръбска страна: д-р Ненад Иванович, д-р Слободан Новокмет, д-р Марияна Джукич.

Анотация: Проектът си поставя за основна цел да представи съществуващите лексикографски школи и тълковни речници на две славянски, и то съседни страни (България и Сърбия), които до този момент не са били предмет на съпоставително изследване. Обект на изследване ще бъдат преди всичко многотомните (академични) речници („Речник на българския език“ (РБЕ) и „Речник српскохрватског књижевног и народног језика“ (РСАНУ). Вниманието в проекта ще бъде насочено към: изготвяне на исторически преглед на тълковните речници, установяване на общото и различното в лексикографската теория и практика, представяне на използваните дигитални технологии. Необходимостта от този проект е обусловена от липсата на подобни научни изследвания. Към този момент са издадени колективни сръбски (но не и български) монографии, които целенасочено представят отделни проблеми, свързани с изготвянето на РСАНУ. Съществуват и други публикации (студии и статии), посветени на сръбските и българските многотомници. Всички те ще са основа при избора на теми за съпоставително изследване на богатата и системно структурирана информация в РБЕ и РСАНУ. Подобен проект отваря врати за нови теоретични изследвания и научноприложни трудове, за обмяна на опит и бъдещо сътрудничество (включително с други славянски и неславянски институции). Проектът се отнася към приоритетните области в изследванията на Института за български език *Академични речници на българския език* и *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: тематично свързани студии и статии.

Проект: **Към европейската лингвогеография – названия на *ръж*, *котка* и *гущер* на диалектно равнище; диалектни паралели между български и румънски език по дигитални данни от Европейски лингвистичен атлас.**

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен, международен с партньор Институт по лингвистика „Й. Йорда – Ал. Росети“ към Румънската академия на науките

Срок: 2026 – 2028 г.

Финансиране: по двустранна спогодба на БАН

Ръководител: доц. д-р Илияна Гаравалова

Участници: проф. д-р Ана Кочева (до май 2026 г.), доц. д-р Илияна Гаравалова, гл. ас. д-р Светлана Георгиева, гл. ас. д-р Олга Колот

Анотация: Изследователските цели на Проекта са съсредоточени около представянето на диалектното лексикално богатство на българския език сред диалектното многообразие на езиците в Европа. В чисто лингвистично отношение българският език се отличава с богато диалектно разнообразие и като един от първите културни езици в Европа, развил още през Средновековието своя богата книжнина, е възприел редица черти от културната традиция на съседните държави – при това не само в рамките на Европа, но и от редица страни от Азия и Близкия Изток. От една страна, той е част от семейството на славянските езици, от друга – част от оформилия се в резултат от многовековно съжителство балкански езиков съюз, а от трета – играе ролята на един от важните фактори за осъществяването на културния обмен между народите от Европа, Азия и Близкия Изток. Тези езикови контакти се отразяват в народното словесно богатство най-добре на диалектно равнище и особено в областта на лексиката. Значението на работата по проекта се състои именно в установяването на оригиналните елементи и паралелите, посоките на заимстване и на обмен между българското, славянското, балканското и европейското лексикално богатство на диалектно равнище. Проектът е тясно свързан с международния проект Европейски лингвистичен атлас (Atlas Linguarum Europae) и проучва названията на основни понятия от бита и природата на континента, на лексиката, която е най-тясно свързана с основните елементи на културата на европейските народи, като се следва моделът на този най-мощен лингвогеографски проект в Европа. Лингвистичните карти, разработвани в рамките на този проект, и коментарите към тях дават не само езикова, но и етноложка и историческа информация за европейската култура и цивилизация. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: тематично свързани студии и статии.

Проект: **Общославянски лингвистичен атлас (ОЛА)**

Звено: Секция за българска диалектология и лингвистична география

Вид на проекта: колективен, международен

Срок: 2024 – 2026 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: гл. ас. д-р Маргарита Котева

Участници: доц. д-р Лиляна Василева, доц. д-р Кирил Първанов, доц. д-р Христина Дейкова (Секция за българска етимология), гл. ас. д-р Маргарита Котева, гл. ас. д-р Катерина Ушева

Анотация: *Общославянският лингвистичен атлас* отразява в лингвогеографски аспект езиковото многообразие и единство на славянските езици на диалектно равнище – специфична част от културния диалог на Европа. ОЛА е мащабен международен проект с участието на 13 национални комисии от европейските страни, в които живее славянско население. За разлика от националните атласи, в които се представят типологичните особености на един език, в ОЛА, за пръв път в световната лингвогеография, обект на изследване са семейство близкородствени езици, като се картографират явленията, които имат общославянско значение. Работи се върху фонетични, граматични и лексикално-словообразователни тонове. Данните на Атласа дават възможност да се стигне чак до праславянски език, да се проследят диалектните членения, да се открие собственодиалектното и дори да се видят не само езиковите, но и културните връзки и взаимни влияния между славянските народи. Проектът има значение не само за приобщаването на българските учени към европейското изследователско пространство, но и за евроинтеграцията на България в областта на науката и духовната култура. В рамките на Проекта се работи по темата: „Названия на физически, математически и психологически явления в историята на българския език“, приета с Протокол № 10 на НС на ИБЕ от 10.06.2026 г., с изпълнител доц. д-р Кирил Първанов и срок на изпълнение юни 2026 – март 2027 г. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: тематично свързани студии и статии.

Проект: Етнолингвистични теоретични и приложни изследвания. Картината на света в българския език и в съпоставка с други езици

Звено: Секция за етнолингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2022 – 2026 г.

Финансиране: бюджетна субсидия

Ръководител: доц. д-р Йоанна Кирилова

Участници: проф. д.ф.н. Мариана Георгиева-Бенчева, проф. д-р Мария Китанова, доц. д-р Йоанна Кирилова, доц. д-р Марияна Витанова, гл. ас. д-р Теодора Кръстева, гл. ас. д-р Цветелина Ангелова, ас. д-р Робертино Стоилов; гл. ас. д-р Радостина Стоянова (Секция по българска терминология и терминография)

Анотация: В рамките на проекта се работи по теми, свързани езиковото изразяване на ценностите в традиционната и в съвременната култура и разкриването и изучаването на културно-специфичните особености на комуникацията. Извършват се теоретични и приложни изследвания, чиято цел е въз основа на данни от различни източници да се очертаят стереотипите на българина и езиковоспецифичните лексикализации на понятия, свързани с националния бит и култура и да се изследва националнокултурната съставляваща на речта. Проектът има интердисциплинарен характер и използва различни методи: етнолингвистичен, когнитивен, лингвокултурологичен, диахронен, синхронен, сравнителен, съпоставителен и др. Първата тема *Теория и практика на аксиологичните изследвания на езика и речта в България – общочовешки универсалии и национална специфика на ценностите* (2023 – февруари 2026 г.), е с ръководител доц. д-р Йоанна Кирилова и участници: доц. д-р Йоанна Кирилова, гл. ас. д-р Цветелина Ангелова, гл. ас. д-р Радостина Стоянова, гл. ас. д-р Теодора Кръстева. При разработването ѝ се анализират теориите и методологиите за изследване на езиковия израз на ценностите в Европа и в България с акцент върху оценката на определен ред ценности и очертаването на най-подходящата методология за тяхното изследване, за да се покаже специфичното и общото в българската лингвокултура, като се обърне внимание на узуса. Анализът на теориите, прилагани при изучаване на ценностите в езиковата картина на света, представя онези варианти, които дават най-плодотворни резултати. Втората тема *Езикова херменевтика: езикова компетентност и когнитивна интерпретация (концептуална релативност – език)* (8 септември 2023 г. – 7 септември 2026 г.) е с ръководител проф. д.ф.н. Мариана Георгиева-Бенчева и участници: проф. д.ф.н. Мариана Георгиева-Бенчева, доц. д-р Марияна Витанова и гл. ас. д-р Теодора Кръстева. Предметът на изследване е категорията езикова компетентност, която включва концептуалната природа на езика, граматиката на концепта език и репрезентацията на езиковата компетентност като интерактивен процес на разбиране, интерпретация и култура. Третата тема *Граматикализация, лексикализация и фразеологизация в синтаксиса* (28 юли 2025 г. – 27 юли 2028 г.) е с ръководител проф. д.ф.н. Мариана Георгиева-Бенчева, в рамките на която се изследва синкретизмът в синтаксиса като особено постигната взаимовръзка между форма и съдържание най-напред на равнището на предикативната структура например неразчленимите изречения. Анализът на синкретизма в синтаксиса ще се разполага както на структурно равнище в изречението, така и в неговия състав от връзки и отношения. Синкретизмът ще се изследва и като преходен процес на границата между граматикализацията и лексикализацията. Проектът се отнася към приоритетните направления на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите, Теоретични езиковедски изследвания, Езикова култура*.

Резултати: тематично свързани студии и статии / монография.

Проект: **Дигитализиране на текстове и изследвания, свързани с историята на българския език**

Звено: Секция за история на българския език

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: септември 2022 – септември 2025 г., удължен до декември 2026 г.

Финансиране: Национална научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП „Българистика“)

Ръководител: гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева

Участници: проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова, доц. д-р Георги Митринов, доц. д-р Калина Мичева-Пейчева, гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева, гл. ас. д-р Татяна Брага

Анотация: Проектът ще предостави нови данни и знания за развитието на българската книжнина и език през епохата на Средновековието, със специален фокус върху периода на османското владичество между 15. и 19. век, който е и най-слабо проучваният исторически период. В рамките на проекта, който се състои от два модула, ще се дигитализират различни издания и изследвания на учени от Института (в рамките на Модул 1 „Дигитализация“), както и образци на текстове от новобългарския период (в рамките на Модул 2 „Острови“ на българската книжнина и език през Средновековието. Текстове и преводи“). Проектът е насочен към широка българистична аудитория – ученици, студенти и преподаватели, учени и изследователи в дисциплини, различни от славянските филологии, и цели да популяризира малко известни, непубликувани или непревеждани на съвременен български език средновековни текстове с особен акцент към българската история, книжнина и език. Проектът се отнася към приоритетното направление на Института за български език *Езиково културноисторическо наследство на българите*.

Резултати: христоматия; образователни езикови ресурси.

Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка

Проект: **Семантични ресурси и програми за обработка на езика (лексикално-семантични мрежи и езикови модели)**

Звено: Секция по компютърна лингвистика

Вид на проекта: колективен, национален

Срок: 2023 – 2026 г. (удължен срок с протокол № 7 от НС на ИБЕ от 18.04.2024 г.)

Финансиране: бюджетна субсидия; Национален план за възстановяване и устойчивост (договор No ПВУ-55 от 12.12.2024 г. (BG-RRP-2.017-0030-C01) (до 30 май 2026 г.); Проект LLMs4EU, финансиран от Европейската комисия (от 7 юли 2026 г.)

Ръководител: проф. д-р Светла Коева

Участници: проф. д-р Светла Коева, доц. д-р Цветана Димитрова (Секция по общо и сравнително езикознание), гл. ас. д-р Валентина Стефанова, гл. ас. д-р Мария Тодорова, гл. ас. д-р Светлозара Лесева, гл. ас. д-р Христина Кукова (Секция по общо и

сравнително езикознание), гл. ас. д-р Михаела Москова (Секция по общо и сравнително езикознание), гл. ас. д-р Ивелина Стоянова; по работен пакет 5: проф. д-р Тинко Тинчев, гл. ас. д-р Йордан Кралев, д-р Димитър Георгиев, Димитър Христов (докторант)

Анотация: Основната цел на проекта е свързана с обогатяването на създадените в Секцията по компютърна лингвистика лексикално-семантичните мрежи и създаването на нови езикови модели. Семантичните мрежи се използват за организиране на семантично лингвистично знание и предоставят ефективен и интегриран достъп до свързани данни. Езиковите модели предсказват вероятността дадена последователност от думи да се използва в изречение на базата на статистически анализ на голямо количество от езикови данни. Приложението на езиковите модели е практически във всяка област на компютърната обработка на езика: морфологичен и синтактичен анализ, машинен превод, извличане на информация и др. Проектът се основава на някои от резултатите от предходни проекти на Секцията по компютърна лингвистика, като се цели съществуващи ресурси да бъдат разширени с нови лексикални единици и прилежащата им семантична информация или да бъдат създадени изцяло нови ресурси, които са необходими за компютърна обработка на езика, а като допълнително преимущество – могат да бъдат използвани за различни лингвистични или обучителни цели. В рамките на работен пакет 5 се изпълнява проектът „Инфраструктура за фина настройка на предварително обучени големи езикови модели“ (финансиран по Националния план за възстановяване и устойчивост). Проектът се разработва в рамките на две от приоритетните направления на Института за български език: *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка* и *Теоретични езиковедски изследвания*.

Резултати: лексикални семантични ресурси; езикови модели; софтуерни инструменти; тематично свързани студии и статии.

Планът е приет от Научния съвет на Института на 25.02.2026 г. протокол N 4, т. 3.